

آثار نبوغ و هنر ایران

درباره کشور های ترقی‌مطلب جهان

حسن نراقی

جاویدان هنرمندانش که پرتوی از نور ایمان و نیروی اراده يك ملت باستانی است تماشایان را از هر ملت و نژاد که باشد بوجود و شگفت می‌آورد .

* * *

شهر پرشکوه و جلال نیویورک ، این مرکز آسمانخراشهای مدرن ، در حالیکه مظهر تازه‌ترین آثار و موالید علم و صنعت عصر حاضر میباشد ، میراث و بقایای گرانبهای هنری دنیای کهن را هم در دل خود جای داده است .

در این شهر سوای مجموعه‌های متنوع و بیشمار شخصی و خصوصی و یا خانوادگی ، بیش از ۳۰۰ باب موزه بزرگ عمومی و وابسته بمؤسسات علمی و یا مخصوص بهر رشته از علوم و فنون قدیم و جدید دائر و مورد استفاده عموم میباشد . ولی مهم‌تر و مشهورتر از همه موزه هنری متروپولیتن واقع در یکی از خیابانهای مرکزی و مشرف به پارک بزرگ شهر است که مخصوصاً مجموعه‌های اشیاء متعلق بقرون مختلف ایران این موزه کم‌نظیر میباشد ، و اینها اشیائی است که بموزه اهداء نموده‌اند و یا خریداری و مبادله شده ، و قسمت دیگر آن هم اشیاء و آثار است که از سال ۱۹۱۵ میلادی بعد بوسیله هیئت اکتشافی آن موزه از کاوشهای علمی در حوالی نیشابور بدست آمده .

اکنون برای تدوین تاریخ عمومی هنرهای باستانی و بلکه تهیه زمینه تاریخ کامل اجتماعی قرون گذشته ایران ، بدست آوردن و تنظیم فهرست کامل این آثار از ضروری‌ترین شئون حیاتی کشور بشمار میرود ، که باید بوسیله کارشناسان آزموده و علاقمند انجام پذیرد . زیرا که بدون شك و شبهه این آثار معتبرترین مدارک تاریخ کهن و تمدن درخشان این سرزمین است . اگر ما نتوانسته‌ایم اصل آنها را در خانه خود نگاهداری کنیم ، امروزه که این وسائل سهل و ساده فراهم گردیده ، لااقل فهرست گویا و جامع آنها را در دست خود داشته باشیم ، تا نسل جوان و آینده از تاریخ اجتماعی و سیر فرهنگ و هنرهای سرزمین نیاکان خویش آگاه گردند .

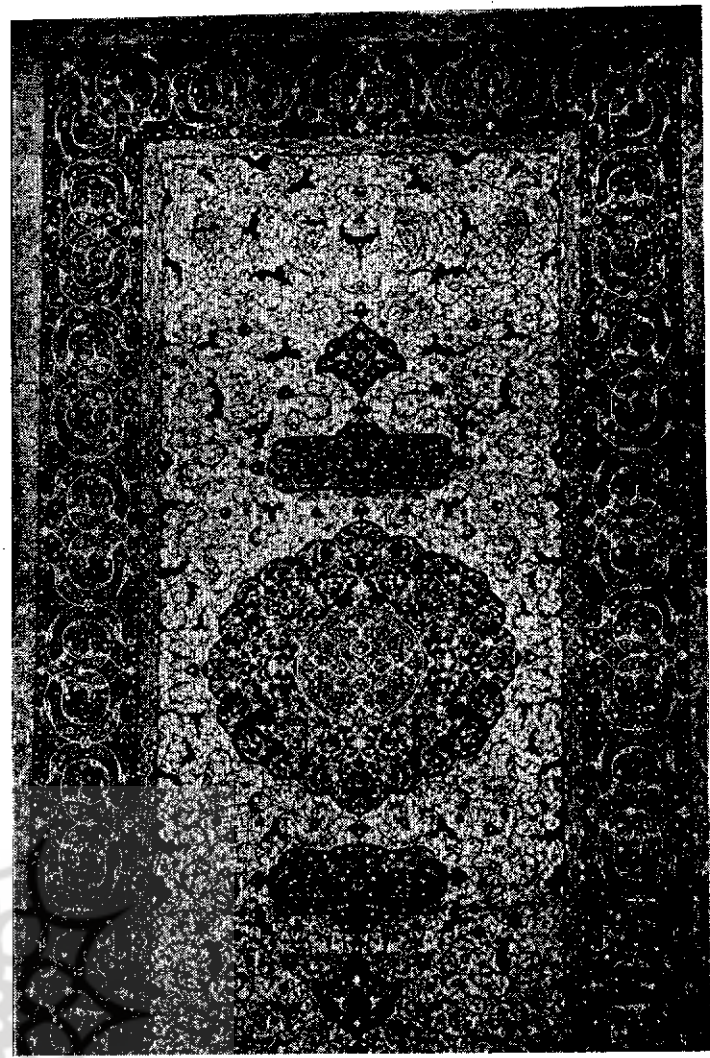
در مسافرت اخیر نگارنده بخارج کشور ، فرصتی بدست آمد تا باردیگر از دیدن آثار گرانبهای تاریخی و هنری ایران در موزه‌های اروپا بهره‌مند گردم . و امریکارانیز برای نخستین بار دیده و با قیافه فریبنده این دنیای جدید از نزدیک آشنائی پیدا کنم . و از این سفر کوتاه بقدریکه مجال و مقدوراتم اجازه میداد توشه برگیرم .

چون در آن ایام نمایشگاه بزرگ بین‌المللی که بالغ بر چهار میلیارد دلار هزینه تأسیسات آن شده در نیویورک دائر بود نگارنده نیز مانند هفتاد میلیون مردم دنیا که برای دیدن آن شتافته بودند روزهای اول و دوم را در قسمت‌های مختلف نمایشگاه بدیدن نمونه‌های شگفت‌انگیز فنون و اختراعات جدید و یا آثاری از تحولات معجزه‌آسائی که در دست اقدام و آزمایش میباشد بسر بردم .

بدیهی است که دیدن چنین نمایشگاه عظیمی که در آن کلیه آثار ترقی و پیشرفت‌های بشری را در يك جا گرد آورده‌اند برای هر فردی بمنزله عمر دوباره و زندگانی باز یافتی است . هر چند که اثر قهری و نتیجه ضمنی دیگر آنرا هم نمیتوان نادیده گرفت ، و آن هم اینست که در ماوراء چنین رستاخیز نامحدود صنعتی جامعه بشریت چه سر نوشت مهیم و آینده تیره و تاری را در پیش دارد؟ و چنانکه دور نمای ناهنجار آن هم اکنون خود نمائی میکند تصویر و تصورش هر متفکری را نگران میسازد . ولی در این مرحله نیز جز آنکه با عینك خوشبینی و از راه دلخوشی باصل کلی قانون تکامل و ترقی بشر امیدوار گشته و بگذریم چاره‌ای دیگر نیست . اما در این نمایشگاه چون ایران شرکت نداشت طبعاً نام و اثری هم از این کشور در میان نبود و جای صنایع زیبا و دلپسند ایرانی در میان هشتاد کشور جهان و ۱۵۰ غرفه مستقل نمایشگاه خالی و نمایان بود . در حالیکه وقتی انسان قدم به موزه‌های بزرگ نیویورک و مجموعه‌های آثار تاریخی و هنری گذشتگان میگذازد نام و هنر ایران و مظاهر ذوق و نبوغ صنعتی ایرانیان بیش از دیگران بچشم میخورد . و حتی شاهکارهای

قالی طرنجی منسوب به عهد شاه طهماسب و یکی از هفت قالی مشهور جهان

قالی ۸×۴ متر منسوب به عهد شاه اسمعیل اول صفوی

ایرانی آغاز میگردد. بدین ترتیب تماشاگران را از همان لحظه ورود شیفته مزایای هنری و دلباخته ظرافت و زیباییهای هنر ایرانی میسازد.

۱- این قالی که در اینجا شماره یک گراور شده طول و عرض آن ۸×۴ متر است و از قالیهای دیگر سالم تر و پاکیزه تر مانده. رنگ بوم زرد طلائی - طرنج وسط و حاشیهها ارغوانی میباشد.

این قالی برای رنگ آمیزی متناسب و جلوه و جلای خاصی که دارد فوق العاده شفاف و درخشان است بطوریکه تازه و نو بنظر میرسد. ولی در لوحه مخصوصی بآن توضیح داده شده که این قالی را در عصر شاه اسمعیل اول در یکی از نقاط شمال غربی ایران بافته اند.

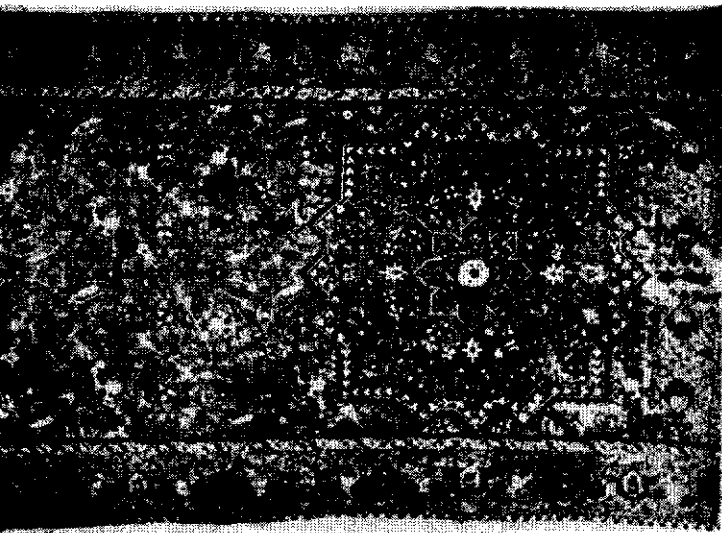
۲- این شماره یک قالی طرنجی است با نقشه حیوانی و گل و بوته، رنگ زمینه طرنج سبز و در حاشیه قالی هم کنبه های نوشته دار بافته شده که متعلق بقرن دهم هجری میباشد. تار و پود آن ابریشم و یکی از جمله هفت قالی ممتاز درجه اول مشهور جهان بشمار میرود (که سه تخته از آنها بافت کاشان شناخته شده).

امید است وزارت فرهنگ و هنر وابسته های فرهنگی ایران را در کشورهای بیگانه بدین وظیفه مهم ملی راهنمایی کرده و با دستورالعمل جدی و قاطعی انجام آنرا بخواهند.

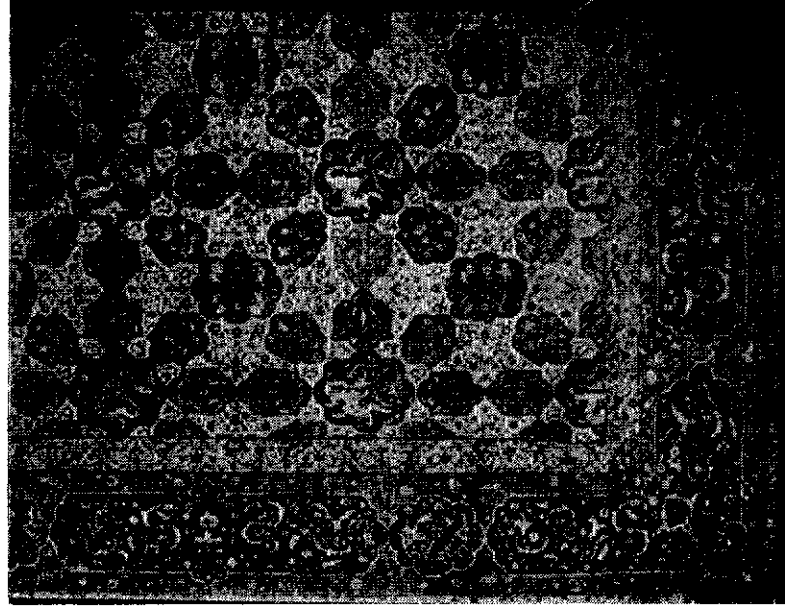
اینک نگارنده بسم خود محض ادای یک وظیفه وجدانی و ملی نمونه های برجسته پاره ای از آثار هنری ایران را که بمنزله چشم و چراغ موزه متروپولیتن نیویورک میباشد از جمله: قالی های گرانبها، منسوجات قدیمی، کاشی و محراب و ظروف سفالی، قلمزنی و منبت کاری، حجاری و گچبری، نقاشی و مینیاتور، نسخه های خطی و تذهیب کاری و قرآنها ی قدیمی و انواع اسلحه های سابق را طی چند مقاله بنظر خوانندگان گرامی مجله هنر مردم میرساند.

قالی

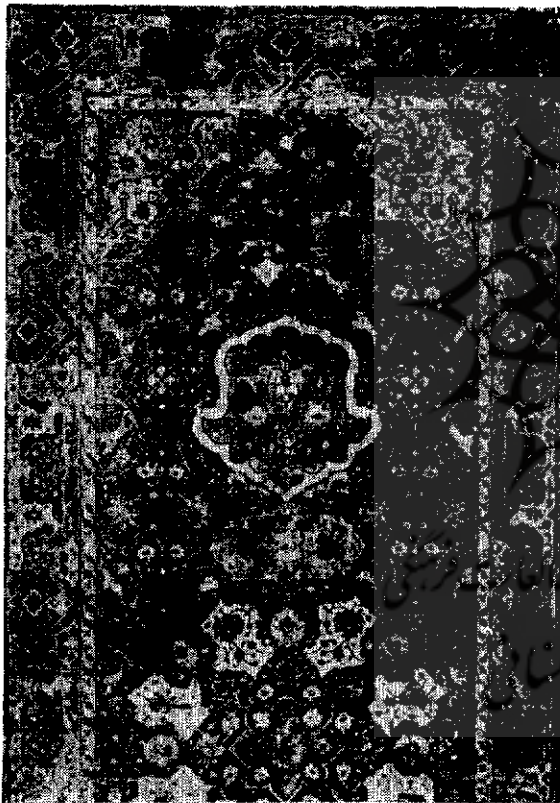
در این موزه مجموعه قابل ملاحظه ای از انواع قالی های کهنه و گرانبهای ایرانی موجود است که چند قطعه بزرگ آنها را هم بدیوارهای سراسرای وسیع و مجلل موزه آویخته اند، بطوریکه نخستین برخورد واردین بدانجا با نام ایران و هنر

قالی منسوب بدوره تیموری

قالی با نقشه‌ی بندی متعلق با اوایل دوره صفویه

قالی بزرگ متعلق به عهد شاه اسماعیل صفوی

آبی سیر میباشد و آن دیگر دارای نقشه حیوانی در زمینه قرمز
لاکی باحاشیه آبی است .

(گراور دوعدد از آنها در صفحه ۱۱ و ۱۰ شماره ۲۰ این
مجله چاپ شده است.)

ولی محل بافت این قالی معلوم نیست .
۳ - قالی دیگری که نقشه آن بندی است از سبک کارهای
چین اقتباس شده . دارای طرح‌های کوچک الوان روی زمینه
سفید بوده و رنگ حاشیه نیز قرمز است .
بعقیده کارشناسان ، این قالی یکی از شاهکارهای بی نظیر
قالی باقی ایران در اوایل دوره صفوی بشمار میرود .
۴ و ۵ - دو عدد قالی بوم قرمز ، یکی منسوب بدوره
تیموری و دیگری متعلق بدوره شاه اسماعیل صفوی شناخته شده .
۶ - قالیچه نماز یا سجاده‌ای است که طرح پرکار
و رنگ آمیزی شفاف آن منسوب به تبریز میباشد . در کتیبه‌ی
هلالی شکل متن وحاشیه‌های آن آیات قرآن را بافته‌اند .
۷ - قالی بزرگی است با طرح گل و بوته و حیوانات
در زمینه قرمز که شیر و ببر آن در حال جدال دیده میشوند .
در بافت آن نیز گلابتون تفره بکار برده‌اند .
این قالی از جمله فرشهایی است که برای آرامگاه شیخ صفی
در اردبیل بافته شده .

(توضیح آنکه این قالی مانند قالی‌های ابریشمی گلابتون‌دار
دیگر چون نوعاً بافت کاشان است و سابقاً در شماره‌های ۱۹ و ۲۰
همین مجله ضمن مقاله قالی کاشان درباره آنها گفتگو و نشان
داده شده در اینجا از تجدیدگراور آنها خودداری میشود .)

۸ - محل بافت این قالی در شمال غرب ایران شناخته شده
که اواخر قرن دهم هجری آنرا بافته‌اند .

۹ - دوتخته قالی یک‌جور در این موزه هست که نقشه
مطبوع آن با آدم و حیوان و گل و بوته آراسته است . رنگ طرح
زرد و آدم‌های آن مشغول نواختن سازی هستند . زمینه آن
قرمز و حاشیه‌ها سبز پررنگ میباشد .

۱۰ - سه عدد قالیچه ابریشمی بسیار زیبای بافت کاشان
متعلق باین موزه است که دوتخته آن دارای نقشه طرح بازینه

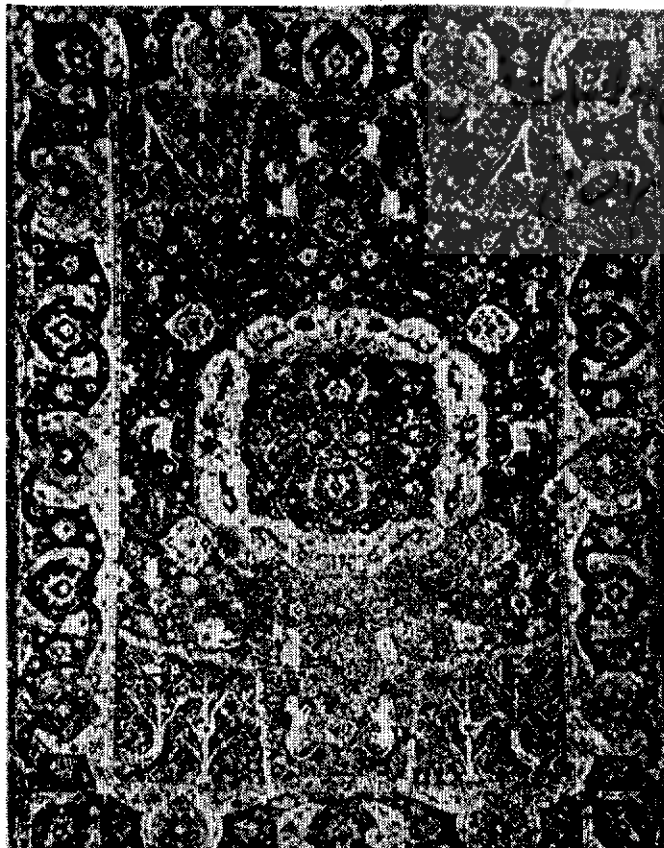

يك تخته گلیم ابریشمی دوره صفوی

قالیچه سجاده‌ای بافت تبریز

قالی بافت شمال غرب ایران در اواخر قرن دهم هجری

قالی‌های زربفت

همچنین چهارپارچه قالیچه ابریشمی کاشان که با گلابتون طلا و نقره اصل بافته شده و بنام لهستانی مشهور است در این موزه نگهداری میشود.

قالی جوشقانی

چند تخته بزرگ و کوچک از قالی‌های ظریف و زیبای بافت جوشقان نیز در مجموعه فرشهای موزه متروپولیتن موجود است.

انواع گلیم

نمونه‌های گوناگونی از انواع گلیم‌های پشمی و ابریشمی نقاط مختلف ایران در این موزه موجود است که شرح و تفصیل آنها در این مختصر نمی‌گنجد فقط گراور یک تخته از گلیم‌های ابریشمی در پایان مقاله نشان داده میشود.

در مقاله دیگر از نمونه‌های منسوجات قدیم ایران که در این موزه نگهداری میشود گفتگو خواهیم کرد.